

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

דברי זכרון לאמה של מלכות

הלכה

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

פרשת חיי שרה תשפ"ה

שנה כ"ז - קובץ ז' [תתק"א]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

אלון בכות

ומעיל קטן תעשה לו אמו והעלתה לו מימים ימימה

(שמואל א' פרק ב' פסוק י"ט)

לעילוי נשמת

אמי מורת עטרת ראשי

האשה הגדולה

הרבנית הצדקנית

מרת **פראדל** ע"ה

בת הר"ר יהונתן בנימין הכהן אבראהם הי"ד

ויים

אשת חיל לאבי מורי עטרת ראשי הגאון החסיד רבי משה זצ"ל

מאז ומקדם היתה דמותה הגדולה והצנועה

אות ומופת לאהבת התורה ולומדיה בלי גבול

דברי תורה היו משוש חייה

הכרת הטוב בלבה חדות חיים בקרבה

הקדישה את כל ישותה, כוחותיה וכשרונותיה הברוכים

לחנכנו לתורה ולמידות טובות וישרות

והם שעמדו לי להגיע עד הלום

נלב"ע יום א' לסדר חיי שרה – ח"י מרחשון תשפ"ב

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

פרשת חיי שרה

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

"וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמליאני נא מעט מים מכדך. ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו. ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת" (בראשית כ"ד י"ז – י"ט).

"אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך" והדר "ואכלת ושבעת" (ברכות מ' ע"א).

"עוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות מ' א) בפסוק (דברים י"א טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך וגו' שצריך אדם להקדים לתת מזון לבהמתו ואח"כ את עצמו. ויש לך לדעת כי דוקא דאין כאן סכנה או צער אבל בסכנה או בשיש צער קודם יש לחוש לצערו ואחר כך בהמתו, ולזה כששאל האיש הגמליאני מעט הרגישה הצדקת כי צמא למים היה ומצטער היה לזה אמרה לו שתה וכשנתנה לו שיעור ששיערה כי ודאי אין כאן חשש לצער הצמא ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב כי בגדר זה שאינך מצטער אותם צריך להקדים, והוא שסמך הכתוב לותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך וגו'. ואומר עד אם כלו פי' לא אשער להם כפי האומדנא אלא אשקה ולא אשא ידי עד שאראה שמים לפניהם ואינם שותים וזה לך האות כי כלו לשתות" (אור החיים הק' בראשית כ"ד י"ט).

"והוצרך להזכיר עדה ובעירם, להקדים העדה לבהמות, והגם שאמר הכתוב ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת וגו' ואמרו ז"ל (ברכות מ' א), שצריך להקדים מאכל לבהמתו ואחר כך הוא, כל זה אם אין סכנה בדבר אבל כשיש גדר סכנה חיינו קודמין, ועיין מה שפירשתי בפרשה דרבקה (בראשית כ"ד) בהשקאת אליעזר וגמליו" (אור החיים הק' במדבר כ' ח').

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

נחלקו גדולי הדורות באיסור זה אם מה"ת הוא או מדרבנן. המגן אברהם (סימן רע"א ס"ק י"ב) כתב בשם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג בשם הריצב"א דגבל תורא לא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת משום דהוי דאורייתא, משא"כ במי שישכח להבדיל ומבדיל בין ברכה לאכילה דלא הוי אלא מדרבנן הוי הפסק, הרי דהוי מה"ת. אך בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן י"ג) נקט דהוי מדרבנן וקרא אסמכתא עי"ש.

ומדברי הרמב"ם נראה דאין בזה אלא מדת חסידות בלבד שהרי לא הביא הלכה זו בהלכות תפלה או ברכות, אלא בסוף הלכות עבדים (פ"ט ה"ח) בלבד ושם כתב:

"מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה חכמים הראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלים ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן".

הרי דאין זו הלכה גמורה אלא מדת חסידות בלבד.

הרי לן שלש מחלוקות בדבר, לדעת המג"א הוי דין תורה, לדעת השבות יעקב דין דרבנן, ולדברי הרמב"ם מדת חסידות ודרכי החכמה.

ב

אם יש איסור לשתות לפני שנותן לבהמתו

וגם בספר חסידים (אות תקל"א) הקשה ממה שאמרה רבקה "שתה וגם לגמליך אשקה" הרי שהקדימה שתיית האדם לשתית הבהמות, וכתב לחלק בין אכילה לשתיה דרק באכילה הקפידה תורה להקדים את הבהמות ולא בשתיה, והמגן אברהם (סימן קס"ז ס"ק י"ח) הביאו.

ולפי דרכו יש ליישב גם מה שיש להקשות מדכת"ב (במדבר כ' ח') "והשקית את העדה ואת בעירם" הרי שגם כאן הקדים הקב"ה את העדה לבעירם, ולפי המבואר מיושב דגם כאן מדובר בשתיה ולא באכילה.

ובשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ל"ב) כתב עוד בשם אביו הגדול החת"ס דשאני האוכל משלו דמצווה להקדים להאכיל בהמותיו שמזונותם עליו, אבל המאכיל את

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

חבירו אינו מצווה להאכיל כלל לבהמתו ולפיכך פשוט שאינו מצווה להקדימם, ופלפל לפי דבריו בהא דמס' גיטין (דף ס"ב), עי"ש.

אך לפי דבריו לכאורה לא יתישב הא דוהשקית את העדה דכיון דמים אלה היוצאים מן הסלע מספיקים לכל ישראל, מצוה עליהם להקדים כל אחד את בהמתו לפני שתייתו הוא, אלא דשאני שתיה מאכילה כמבואר.

ג

אם אסור אף לטעום

והנה נחלקו הפוסקים אם הלכה זו נאמרה רק בסעודה או אף בטעימה בעלמא, הט"ז (סימן קס"ז סק"ז) דייק מדברי הבית יוסף דאף בטעימה בעלמא אסור ודחה דבריו דלא אמרו במס' ברכות אלא שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו ולא אמרו אסור לטעום, וכדברי הט"ז כתב גם באליה רבה (סק"ח) ובשו"ע הרב הביא שיטתם כ"א, עי"ש. ובבאר היטב שם ס"ק ט' תמה דהלא בגיטין ס"ב ע"א אמרו להדיא "ליטעם מר מידי....אסור לאדם שיטעום קודם שיתן לבהמתו", והביא בשם מהר"ם חגיז "דכלל גדול בש"ס דאין לסמוך אלא על מה שנשנה במקומו", וכ"כ החת"ס שם.

ולכאורה זה חידוש ותימה גדולה, דהלא כל גדולי הדורות טיילו לאורכו ולרוחבו של התלמוד להקשות מכל מקום ומכל פינה, בנו עולמות והחריבום על סמך סתירות ודיוקים ממקום למקום ולא שמענו כלל זה דאין לסמוך על מה שלא נשנה במקומו, ובפרט בני"ד דאין כאן סתירה אלא בא זה ולימד על זה וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

אלא נראה דגירסת הט"ז גם בהא דגיטין היתה אסור לאדם לאכול, ובאמת משמע בש"ס וילנא דגירסאות חלוקות יש בזה עיין בזה גם בברכות וגם בגיטין אמנם הרי"ף והרא"ש גרסו אף בברכות אסור לאדם לטעום עי"ש, ואכמ"ל.

וראיתי שוב בשבות יעקב (ח"ג סימן י"ג) שדחה את דברי הבאר היטב וכתב דלשון טעימה בש"ס אין משמעו טעימה מועטת אלא מלשון דרך ארץ הוא אף בסעודה גמורה עי"ש.

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

אמנם לענ"ד יש לדייק כשיטת הט"ז מלשון הרמב"ם בסוף הלכות עבדים שם שכתב "ומקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן", ומשמע דאין הלכה זו אמורה אלא בסעודה, וכ"ה לשון הסמ"ג (עשין פ"ז), עי"ש. ובאמת נראה כן מעיקר הדרשה דהלא דרשו ממה דכתיב ונתתי עשב בשדך והדר ואכלת ושבעת, הרי דמיירי באכילה שיש בה שביעה ודו"ק.

אך מאידך מצינו גירסת הרי"ף והרא"ש במס' ברכות דגם שם אמרו דאסור לאדם שיטעום קודם שיאכל בהמתו.

וז"ל הרי"ף (כ"ח ע"א מדה"ר):

"דאמר רב יהודה אמר שמואל אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת".

וכ"ה ברא"ש (ברכות פ"ו סימן כ"ד), עי"ש.

והחיד"א בשו"ר ברכה (שם סק"ג) הביא גירסא זו גם מדברי הרמב"ן, שבלי הלקט, הרי"ד בפסקיו, ורבינו טוביה בפסיקתא (פר' עקב), עי"ש.

ד

הלכה למועשה

והנה רבים שואלים במה שמצוי בזמנינו שיש בתים רבים עם חיות מחמד ובעלי חיים לשעשוע, כלבים, חתולים, תוכים ושאר ציפורי שיר, ולרבים אקווריום עם דגים, האם גם באלה ניתנה הלכה שצריך להאכילם לפני שהאדם אוכל סעודתו.

וכבר הבאתי במנחת אשר (במדבר סימן ס"ח אות א') את דברי השאלת יעבץ (ח"א סימן י"ז) שכתב דאף בלשון הגמ' שאסור לאכול לפני שתאכיל את בהמתו, לכאורה הוא הדין בחיה כגון כלב או חתול דכיון שהלכה זו משום צער בע"ח מה לי חיה מה לי בהמה, אלא שמטעם אחר הסיק שאין כל כך מצוה באלה, משום שהבהמות אין מזונותיהם מצויים להם אלא מיד בעליהם, משא"כ בכלבים וחתולים שנוברים באשפה וניזונים משיירי אוכלין, וחתול צד עכברים ואוכל אותם, עי"ש.

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

אך אי משום הא אין זה שייך כלל בזמנינו בחיות בית שאינם נוהגים כחיות בר וחיות רחוב כלל, ואם הבעלים לא מאכילים ימותו ברעב, דבימיהם החזיקו חתולים כדי שיהרגו ויאכלו את העכברים, אבל בעצם היו אלה חתולי בר וככל חיות הפרא, משא"כ בזמנינו שמדובר בחיות מפונקות שכל מזונותיהם על הבעלים, ומשום כך נראה שלפי דרכו של הגר"י עמדין אכן גם באלה אסור לאכול לפני שמאכילים.

והנראה עיקר בזה הלכה למעשה, דודאי אין האדם צריך להרגיל את בהמותיו לנהוג כמנהג בעליהם בני האדם ולהאכילם דוקא כשהוא בא לאכול, אלא כל עיקר הלכה זו, שאם בהמותיו רעבות ועדיין לא הספיק להאכילם, עליו להקדים ולהאכיל את בהמותיו לפני שהוא יושב לסעודתו, אך בדרך כלל החיות והבהמות, העופות והדגים אוכלים בזמן מסויים לפי הרגלם, ואם כבר האכילם כל צרכם אין צריך לחזור ולהאכיל בכל עת שישב לאכול.

ומשום כן אין שאלות מצויות כ"כ למעשה, וכז"פ.

ה

תשובה בענין הנ"ל

במה ששאל במי שיושב בבית הכנסת בקידוש לאחר התפילה ונזכר שלא האכיל את דגי הנוי שבביתו האם מותר לו לאכול או שמא אסור לו לאכול עד שיגיע לביתו משום מה שאמרו (ברכות מ' ע"א) "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו".

נראה דמשום חמשה טעמים יש להקל, ואבאר.

א. נחלקו הפוסקים בכל עיקר הלכה זו אם נאמרה רק בסעודה ממש או אף בטעימה בעלמא. הט"ז (סי' קס"ז סק"ז) דייק מלשון הבית יוסף דהלכה זו נוהגת אף בטעימה בעלמא וחלק עליו ונקט דלא אמרו אלא בסעודה ממש, שהרי אמרו אסור לו לאדם שיאכל ולא אמרו שאסור לטעום. ועיין שם בבאר היטב (סק"ט) ובמה שהביא ממנהר"ם חגיז ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' י"ג). ובשו"ת כת"ס (או"ח סימן ל"ב) כתב להלכה דאף בטעימה יש איסור, עי"ש.

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

אך כבר הבאתי דבלשון הרמב"ם (הל' עבדים פ"ט ה"ח) מפורש כשיטת הט"ז דכתב "ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן", הרי דבסעודה מדובר ולא בטעימה בעלמא.

וכך נראה מכל עיקר מקור הלכה זו שלמדו (בברכות שם) ממה דכתיב "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ושוב כתיב "ואכלת ושבעת את ה"א" הרי דפסוק זה בסעודת קבע נאמר שמברכים עליו ברכת המזון.

ונראה פשוט דאף דאכילת מזונות סגי לגבי קידוש במקום סעודה, מ"מ אין זה מוגדר כסעודה לגבי הלכה דידן, שהרי לגבי קידוש במקום סעודה י"א דגם בפירות סגי כמבואר בסי' רע"ג (סעיף ה' ובמשנ"ב ס"ק כ"ז) אף דבודאי אין זה סעודה לכל ענין אחר.

ומ"מ מידי ספק לא יצאנו.

ב. כבר כתב בשו"ת כתב סופר (שם) בשם אביו הגדול החת"ס דרק האוכל משלו צריך להקדים ולהאכיל את בהמתו ולא באורח האוכל משל זולתו, עי"ש.

ג. נראה לכאורה דכל הלכה זו נאמרה רק בבהמה ולא בדגים. ועיין בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' י"ז) שנטה דלא אמרו הלכה זו אלא בבהמה שעושה מלאכה לבעליה ולא בסתם חיה שאינם בני מלאכה אף שלא קבע בזה מסמרות. ובאמת נראה כן מלשון הרמב"ם (הל' עבדים פ"ו ה"ח), עי"ש. אך מ"מ נראה פשוט שהלכה זו לא נאמרה אלא באותן המינים שזמן האכלתם באותו זמן שהאדם יושב לסעודה, ולא במינים שמאכילים אותם פעם ביום וכדו' שלא בשעת סעודתו.

ד. נסתפק הכת"ס (שם) אם הלכה זו אמורה גם בשבת ויו"ט שיש בהם מצוה לאכול או רק בחול, ולא הכריע בזה, עי"ש.

ה. אך הנראה עיקר בזה דעד כאן לא אמרו אלא שצריך להקדים ולהאכיל את בהמתו לפני שהוא נכנס לסעודה, ועיקר הלכה זו בקום ועשה ולא בשב ואל תעשה דמנ"ל לחדש בזה איסור, והלא לא למדו כל הלכה זו אלא מדכתיב "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" והדר כתיב "ואכלת ושבעת".

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

ואף שאמרו חז"ל אסור לאדם שיאכל וכו', אין מזה הכרח שהכונה לאיסור, ונראה עיקר דאין זה אלא מצוה.

(וכיוצא בדבר מצינו לגבי ברכות הנהנין שאמרו (ברכות ל"ה ע"א) "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה" ולפי פירש"י שם אין בזה אלא ביטול מצוה שחייב לברך, עי"ש ובמה שהארכתי בזה במנח"א דברים סימן ט"ו).

ולפי זה נראה דאם אין האדם בביתו ובשעה זו אין בידו להאכיל בהמתו אין עליו כל איסור ומניעה שלא לאכול.

והנה במק"א דנתי בכל עיקר הלכה זו אם הוי מה"ת או מדרבנן והבאתי את דברי המג"א (סי' רע"א ס"ק י"ב) דמשמע דהוי מה"ת שהרי כתב לחלק בין "גבל תורא" דלא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת כיון דהוי מה"ת, למבדיל בין ברכה לאכילה דהוי הפסק כיון שאינו אלא מדרבנן אך בשבות יעקב (שם) כתב דכל עיקר הלכה זו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, עי"ש.

אך מדברי הרמב"ם מבואר דכל עיקר ענין זה לאו הלכתא פסיקתא היא אלא מדת חסידות והנהגה ראויה שהרי לא הביא הלכה זו לא בהלכות תפילה ולא בהל' ברכות אלא בסוף בהלכות עבדים כאשר כתב דיש לו לאדם להיות רחמני אף על עבדו הכנעני וכתב "חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן".

ומכל דבריו מבואר שאין מדובר אלא בהנהגה ראויה בדרכי החסידות ולא בהלכתא פסיקתא.

ומעשה בא לידי במי שהתארח בליל שבת אצל בני משפחתו בשכונה אחרת הרחוקה מביתו ודעתו היה לחזור ברגל לביתו עם בני המשפחה לאחר גמר הסעודה. אך בגמר התפילה נזכר ששכח להאכיל את הציפורים שבביתו. ופסק לו אחד הרבנים שאסור לו לאכול עד שילך לביתו להאכילם, אף שלא נשקפה להם כל סכנה עד שהיה חוזר בלילה ומאכילם. וכך עשה והמשפחה המארחת ובני משפחתו כולם חיכו שעה ארוכה עד שהלך וחזר.

באיסור לאכול לפני האכלת בהמתו

ולדעתי טעה בהוראה זו, וגרם לביטול עונג שבת שהיא מצוה גמורה מדברי קבלה ואיחור מצות קידוש דאורייתא, וגרם צער למארח ובני שתי המשפחות שהמתינו עד בוש.

ולפי המבואר לעיל נראה דכל כה"ג אינו מצווה כלל להרחיק נדוד על מנת להקדים אכילת בהמתו לאכילתו, ואכמ"ל.

ומשום כ"ז נראה ברור דהיושב בבית הכנסת בקידוש יכול לאכול אף אם לא האכיל את הדגים או הציפורים שבביתו.

דברי זכרון להרבנית פראדל וייס ע"ה

דברי זכרון שנאמרו ע"י מרן הרב שליט"א

לזכרון אמה של מלכות

אמו הרבנית הצדקת מרת פראדל וייס ע"ה

השבוע חל היא"צ לאמתי מורתי שהחזירה נשמתה ליוצרה ביום ח"י מרחשון תשפ"ב. וכבר הארכת במעלותיה בדברי הספד שאמרת בלוייה ובימי האבל, אך מ"מ אספר בקצרה על מעלותיה המיוחדת שהנחילה לכל זרעה.

אמא נפטרה בשיבה טובה בשנת הצ"ב לחייה, והשאירה כחמש מאות צאצאים, כולם שומרי מצוות יראי שמים, ורבים מהם מרביצי תורה ומורי הוראה בישראל. מרגלא בפומיה, זאת הנקמה שלי, וזאת הנחמה שלי.

גם נקמה וגם נחמה, נקמה בנאצים ימ"ש שרצחו לה אב ואם, סבא וסבתא, ושלשה מתוך חמשת האחים והאחיות. ונחמה בכפלים שזכתה להעמיד משפחה גדולה, שבט גדול להאיר לארץ ולדרים עליה.

ואשה גדולה היתה, מלאה דעת ויראת ה', מלאה הודיה והלל להקב"ה על כל נשימה ונשימה, וביקשה לחרות על מצבת קבורתה "הכרת הטוב בלבה, חדות חיים בקרבה", ובקשתה נתקיימה.

האהבת תורה שלה היה להפליא, המסירות נפש לתורה, ובשנותיה האחרונות שום דבר לא עניין אותה חוץ מדברי תורה, מי מבני המשפחה שבא לבקר, רק רצתה לשמוע דבר תורה. ומי שלא היה לו מה לומר, היה לו מה לשמוע, וחידשה חידושים נפלאים במוסר, בעבודה ובדרוש.

מרגלא בפיה, לפרש מה שאנו תמיד אומרים לפני קריאת שמע בברכות קריאת שמע: "אהבת עולם אהבתנו", "אהבה רבה אהבתנו", "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת", "אוהב עמו ישראל" "הבוחר בעמו ישראל

דברי זכרון להרבנית פראדל וייס ע"ה

באהבה", למה דווקא זה החלק בתפילה שבו אנו מזכירים שוב ושוב את אהבת הקב"ה לעמו ישראל יותר מבכל מקום אחר בתפילה, ולמה דווקא לפני קריאת שמע.

אלא, היתה אומרת, לפני שיהודי אומר "שמע ישראל... ואהבת את ה' אלוקיך", הוא צריך קודם כל להבין ולהפנים כמה הקב"ה אוהב אותנו, אחרי שנבין כמה הקב"ה אוהב אותנו, האהבה שלנו אליו תתעצם ותתגבר עשרת מונים, ובקל נוכל לקיים את המצוה של "ואהבת את ה' אלוקיך".

הרבתי להתפלל, וזכרוני כד הוינא טליא, כמה התעמקה ועיינה להבין את ספר התהלים לפי פירושו של רבינו הרש"ר הירש זצ"ל.

גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, שתהיה מליצת יושר לכל המשפחה, ונזכה בקרוב "בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה' דבר" (ישעיהו כ"ה ח').

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

